

*Людмила Шелюк**Рівне*

Протягом років незалежності в Україні склалися сприятливі умови для впровадження системи громадянської освіти. Безумовними пріоритетами такої освітньої політики є не тільки демократизація освіти, але й забезпечення її якості. Демократизація здійснюється на підставі таких домінант, як принцип людиноцентризму, рівних можливостей, співробітництва, розмаїтості, відкритості, самоорганізації тощо. Сприятливі поглибленню демократичних засад функціонування освітньої сфери має розроблена в Україні Концепція громадянської освіти.

Ключові поняття: освіта, громадянська освіта, демократизація освіти.

Сьогодні Україна відчуває гостру потребу в підготовці і вихованні молоді як активних громадян демократичного суспільства. Тому й система освіти має ґрунтуватися на демократизації навчання, на впровадженні демократичних засад у спільну діяльність і тих, хто вчить, і тих, хто навчається. Такі цінності, як рівність можливостей, відповідальна свобода, шанування інших та інакших, захист слабших, визнання різноманітності відповідають сучасному розумінню демократичного ідеалу. Тому якість і рівність в освіті – це два пріоритети освітньої політики початку XXI століття. Вони декларуються педагогічними філософіями та ідеологіями і так чи інакше знаходять втілення в освітній політиці усіх демократичних країн. Ці дві вимоги є невід’ємними складовими головного напрямку вдосконалення освіти в країнах молоді демократії, який має загальну назву – демократизація (Ryabenko 2010, p. 3) [12].

Усі зміни, які ми спостерігаємо сьогодні у вітчизняному освітньому просторі, підпорядковані єдиній меті – підвищенню якості освіти. Означена проблема ніколи не знімалася з порядку денного, однак у сучасних умовах вона постала надзвичайно гостро. Якість – це основний результативний чинник освіти, «міра досягнення поставлених в освіті цілей та завдань, а також міра задоволеності очікувань різних учасників процесу освіти від наданих освітніми установами освітніх послуг» (Shyshov 1999, p. 171–172) [13].

Крім того, важливими етапами на шляху українського суспільства до демократичної консолідації є виховання толерантності, поваги до прав людини, вміння долати стереотипи, знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права і обов'язки, були впевнені, що можуть впливати на зміни в суспільстві, дотримувались закону, мислили критично й незалежно (Zhad'ko 2008) [3].

Отже, можна говорити про те, що демократизація здійснюється на основі таких принципів, як принцип людиноцентризму, рівних можливостей, співробітництва, різноманітності, відкритості, регіоналізації, громадсько-державного управління, принцип самоорганізації. Суспільство має забезпечити повагу до особистості, яка навчається і навчає, ставлення одне до одного за типом – «рівний-рівному», створювати якомога більш справедливі і рівні умови для одержання освіти кожному своєму членові.

Своєрідну серцевину демократизації становить принцип людиноцентризму та рівних можливостей у доступі до якісної освіти. Це означає, що в демократичному суспільстві кожен громадянин, незалежно від його майнового стану, етнонаціонального походження, типу віросповідання чи конфесійної належності, повинен мати можливість одержання як загальної, так і професійної освіти на будь-якому доступному для нього рівні. Демократизація освіти потребує індивідуальної підтримки незаможних сімей з дітьми і самих дітей та молоді з таких сімей, які продовжують навчання за рахунок державних стипендій, надання гуртожитків тощо. Підбір учнів до навчання в елітарних закладах має здійснюватись не за ознакою соціального походження учнів та студентів, а елітарних в розумінні формування інтелектуальної і професійної еліти суспільства, яка задає зразки, орієнтується на вищі рівні діяльності. Демократизація означає, по суті, створення гуманістичної парадигми освіти, реалізацію загальнолюдських моральних і духовних цінностей. Особлива увага має бути приділена дітям з особливими потребами, зокрема, тим, хто не може навчатися у звичайних умовах, тобто для інваліди (Panchenko 2012, p. 482) [6].

Провідним принципом демократизації вищої освіти є її егалітарність, яка виражається в ідеї рівності освітніх можливостей, що трактується як обов'язкова складова

демократичного і справедливого ладу і є спільним надбанням і загально визнаною цінністю європейської цивілізації. Схвалена в усьому демократичному світі егалітарна ідея стверджує, що кожна дитина, незалежно від її вроджених здібностей, сімейних і суспільних обставин, має право на загальну освіту. В останні роки ця ідея одержує переконливу підтримку в двох її видозмінах: по-перше, як вимога доступності освіти; по-друге, як рівність можливостей (Клерко 2006) [4].

Принцип рівних можливостей у своєму демократичному варіанті є наслідком світових конвенцій з прав людини і захисту дітей. Дотримання цих конвенцій у демократичному суспільстві означає створення кожному його члену «рівних можливостей» отримання як загальної, так і професійної освіти на будь-якому доступному для нього рівні. Ці можливості мають спиратися на Конституцію та освітнє законодавство і бути прийнятними та справедливими з точки зору громадян. Не йдеться про забезпечення однакового навчання для всіх і досягнення усіма однаково високого рівня освіченості і кваліфікації. Подібне твердження у Конституції сприймалося б як мрія чи побажання, адже надто велика індивідуальна різноманітність учнів і студентів разом з обмеженістю бюджетних і позабюджетних ресурсів не дає змоги навчати всю молодь однаково якісно, аж до отримання усіма університетських магістерських дипломів.

Для громадян України принцип рівних можливостей сприймається як обов'язок державних органів, які перебрали на себе майже 100 % ресурсів і відповідальності, забезпечити приблизно рівні умови для одержання освіти кожному члену суспільства для будь-якого вікового інтервалу. У рамках цих уявлень не заперечується необхідність визначених норм і обмежень, які полягають у створенні і використанні «державних освітніх стандартів». Щоправда, громадяни (батьки учнів і студентів) сподіваються на те, що ці стандарти будуть науково обґрунтовані і не стануть перешкодою для значного відсотка дітей на їхньому шляху по сходах освітньої системи від початкової школи до ВНЗ університетського рівня. Вимоги мають бути посилюючими для кожного, хто вступив на даний ступінь, хоче продовжувати навчання і докладає індивідуальних зусиль. Громадськість вважає дуже шкідливим явищем «відсів» – відторгнення молоді і створення цим значної небезпеки для всього процесу соціалізації. Виключення із системи освіти надто часто означає півтунку в маргінальні групи, насамперед, у кримінальні (Polyak 1994, p. 78–79).

С. Гончаренко називає також «принцип співробітництва», що передбачає перехід від тоталітарної до гуманістичної парадигми виховання. На практиці це означає встановлення в усіх навчальних закладах атмосфери взаєморозуміння, довіри і взаємної вимогливості педагога і учнів чи студентів. Має змінюватися і характер керівництва закладів, де статутними та іншими засобами ліквідується можливість диктаторських повноважень у директора школи чи ректора ВНЗ. У разі демократизації освіти в навчальних закладах існує невимушена, творча, демократична атмосфера, а учні й студенти отримують можливість опанувати закони демократичного життя і громадянства ще під час навчання (Honcharenko 2008, p. 167–168) [2].

Важливим принципом демократизації вищої школи є університетська автономія, яка передбачає фінансову і управлінську децентралізацію освітньої системи, органічне поєднання централізованого та самоврядного управління галуззю з широким залученням недержавних організацій; можливість ВНЗ самостійно визначати зміст навчання і структуру своїх навчальних програм, створювати передумови для більш відповідального і вмотивованого ставлення студентів до своєї освіти, на власний розсуд запроваджувати інноваційні спеціальності тощо (Ryabenko 2010, p. 5) [12].

Принцип відкритості означає подолання замкнутого (ідеологічного, економічного, педагогічного чи іншого), корпоративного, відомчого укладу в атмосфері діяльності ВНЗ. Відкритість має бути логічним розвитком принципу співробітництва, але орієнтуватися на все суспільство і майбутню діяльність молоді в ньому. Вона означає внутрішнє звільнення педагогічних працівників, учнів і студентів від догм і міфів. Заклади, їх колективи й учні повинні мати активні партнерські зв'язки з місцевою громадськістю, різними підприємствами й організаціями. У наш час елементом відкритості є міжнародні зв'язки, мобільність педагогів та їхніх вихованців. Справжня відкритість – постійний самомоніторинг, накопичення і вміщення в Інтернет чи інші загальнодоступні бази даних правдивої інформації про місію, засади діяльності й особливості навчального процесу та наукової роботи в даному закладі. Лише подібна відкритість у наш час дає змогу забезпечити підтримку закладу з боку всіх зацікавлених інстанцій і груп населення, зробити

його популярним і серед молоді, і серед населення. В Україні процес відкритості посилюватиметься паралельно до того, як ВНЗ в умовах щорічного зменшення кількості випускників системи середньої освіти вимушені будуть змагатися за потенційних студентів (Polyak 1994, p. 78–79) [9].

Досить складним для досягнення позитивних результатів є принцип регіоналізації освіти. С. Гончаренко вказує, що він «...означає передусім доцільний добір змісту освіти, тобто відмову від скрізь уніфікованих навчальних планів і програм. Передбачається перехід від відомчої орієнтації до регіональної. Регіоналізація освіти – це і подальше посилення культуротвірних функцій загальноосвітньої, професійної і вищої школи у своїх регіонах, зокрема за рахунок здійснення найрізноманітніших освітніх програм для місцевого населення. Принцип регіоналізації передбачає входження навчальних закладів у загальний освітній простір регіонів» (Honcharenko 2008, p. 168) [2].

На думку О. Поляк, принцип громадсько-державного управління, на відміну від попереднього, є чи не головною ознакою розвитку процесу демократизації освіти. Він може стати дійсністю лише у разі зміни нашої Конституції й освітнього законодавства. Цей принцип передбачає створення і включення в дію демократичних механізмів управління, дотримання гласності й безпосередньої участі в контролі діяльності навчально-виховних закладів організованої громадськості. У найбільш демократичних державах світу (приміром, у Нідерландах) Конституція забороняє державним чиновникам утручатися у формування освітньої політики, встановлення і вибір цілей і змісту навчання, у створення навчальних планів і регламенту роботи шкіл. Ці завдання у дискусіях і переговорах вирішують батьки і педагоги. Спільно вони подають проекти освітніх законів у парламент, які після прийняття стають регламентом дій міністерських працівників та усіх інших державних освітніх службовців.

В Україні цей принцип, формально, проголошений у Конституції та освітніх законах, але в усіх документах відсутні положення і формулювання, які давали б змогу втілити його в практику діяльності всього освітньо-наукового комплексу, насамперед, у школах і ВНЗ. Не будемо цитувати наші закони і обмежимося констатацією того, що на Міністерство освіти і науки та його дуже малий штат покладені практично 100 % розпорядчих і контрольних функцій у сфері освіти (Polyak 1994, p. 78–79) [9].

С. Гончаренко вказує, що демократизація освіти обов'язково має спиратися на принцип різноманітності освітніх систем: він «...означає їхню багатокладність, альтернативність, різноманітність освітніх програм, змісту, форм і методів навчання, диференціацію та індивідуалізацію останнього. Говорячи про багатокладність, мають на увазі передусім перехід від тотального одержавлення загальноосвітньої і професійної школи до різноманітності її засновників і власників. У демократичному суспільстві долається одноманітність типів загальноосвітніх і професійних закладів. Поряд з традиційними загальноосвітніми школами створюються гімназії, коледжі, колеґіуми, а поряд з традиційними ПТУ, технікумами, інститутами й університетами – вищі профшколи, технічні ліцеї, профільні університети (технічні, педагогічні), академії, регіональні навчальні центри. Навчальні заклади мають право самостійно розробляти документацію» (Honcharenko 1997, p. 167) [2].

Українська освіта має глибокий історичний досвід демократизації. Як зазначають дослідники, українцям взагалі притаманна природна схильність до демократизму у різноманітних формах самоврядування. Не є винятком і система освіти. Демократичні мотиви її організації супроводжують розвиток освіти від часів Київської Русі і до наших днів. Яскравий приклад демократизації управління освітянською галуззю – це період суверенітету та незалежності Української Народної Республіки, чотирьох її універсалів, початку відродження освіти і культури, реформування управлінської системи в галузі освіти [5, 45].

Після революції, що відбулася в лютому 1917 р., в Україні поступово набрав сили національно-визвольний рух. Цей рух очолила Центральна Рада, що діяла спочатку як громадсько-політична організація і об'єднувала навколо себе широку громадськість найрізноманітніших ідеологічних і політичних переконань. При Міністерстві освіти Росії був утворений Державний комітет з народної освіти для реформи освіти. Комітет провів п'ять сесій, на яких були схвалені окремі питання управління освітою, наприклад, про передачу справ народної освіти органам місцевого самоврядування, про ліквідацію шкільних рад, інститутів директорів, інспекторів народних шкіл та розширення прав педагогічних колеґій

(рад), про створення громадських рад з народної освіти, передбачалися вибори вчителів та адміністративного персоналу школи [5, 47].

Недоліки і проблеми централізованого, недемократичного управління освітою почали особливо яскраво проявлятися у 1980-х роках. На з'їздах і нарадах цього часу підкреслюється важливість такого політичного завдання, як розвиток демократії, системи самоврядування народу. Йшлося про розширення прав колективів і кожного його члена, про необхідність «підвищувати» самостійність і відповідальність усіх, посилювати «зацікавленість у кінцевих результатах праці». Було зроблено висновок про необхідність наполегливого вдосконалення всієї системи управління (Pikel'na 2004, p. 46) [10].

Останні роки Україна перебуває на етапі становлення політичних інститутів демократії. У сучасному українському суспільстві відбуваються складні та суперечливі трансформаційні процеси в економіці, політиці й національній самосвідомості. Конституційне закріплення основних інститутів та принципів демократії є лише одним кроком на шляху демократизації. Нашому суспільству вкрай необхідні становлення і відтворення демократичної культури, тобто практичних моделей і зразків поведінки, подальше формування й удосконалення різноманітних демократичних інституцій (Polishchuk 2009, p. 67) [8].

Багатий досвід громадянської освіти накопичено в умовах зрілих демократій Великобританії, США, Канади, Франції, Італії, Нідерландів та інших країн, де створено різноманітні підручники, розроблено навчальні курси, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку та перепідготовку вчителів. Значних зусиль щодо розвитку освіти для демократії докладають і посткомуністичні країни: Польща, Румунія, Латвія, Росія.

Певний досвід у цій галузі має й Україна. Сучасна українська педагогіка спирається на багату спадщину, на кращі традиції у вихованні громадян. Протягом останніх років у нашій країні вжито чимало заходів із впровадження системи громадянської освіти: випущено експериментальні підручники «Ми – громадяни України», «Мистецтво жити в громаді», «Вчимося бути громадянами», «Вчимося обирати», «Живемо за правилами», які розроблені, надруковані завдяки Всеукраїнській асоціації вчителів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» і нині проходять апробацію, у загальноосвітніх школах також діють експериментальні майданчики, проводяться конференції та семінари, Академією педагогічних наук України розроблено проект концепції громадянського виховання. Питання громадянської освіти на деякий час знайшли відображення у проекті концепції дванадцятирічної освіти. Незважаючи на відмінність підходів, методик та масштабу національних систем громадянської освіти, єдиною залишається їхня мета – виховання громадянина, який цінує та готовий відстоювати ідеали свободи, демократичні цінності й права людини (Zhad'ko, 2008) [3].

Вагомий внесок у процеси демократизації державного управління й модернізації національної системи загальної середньої освіти в 2009–2011 рр. зроблено завдяки проекту «Освіта для демократичного громадянства», який був спільною ініціативою Міністерства освіти і науки України, Національної академії державного управління при Президентові України та Цюрихського педагогічного університету (Швейцарія). Проектна діяльність сприяла посиленню впливу освіти на розвиток громадянського суспільства та демократичних процесів у країні, розширення доступу освітян та учнів до інформації про основні засади демократичного громадянства, а відтак і на вирішення проблем модернізації державного управління освітою в Україні. З цією метою було перекладено та опубліковано українською мовою навчальні посібники Ради Європи з серії «Освіта для демократичного громадянства та прав людини» (Parashchenko 2011, p. 118) [7].

Апробація основних ідей демократичного врядування в освіті України здійснювалася під час семінарів із керівниками навчальних закладів системи ЗСО, обговорень у педагогічних колективах упродовж 2009–2011 рр. Основні висновки щодо переваг, недоліків і обмежень демократичного врядування презентувалися на двосторонніх симпозіумах «Освіта для демократії», у яких брали участь українські та швейцарські науковці і практики, аналізувалися під час викладання дисципліни «Управління загальноосвітнім навчальним закладом» магістерської програми НАДУ «Державне управління у сфері освіти». Відтак з'являється багатий емпіричний матеріал для дослідження феномену демократичного врядування в національному освітньому дискурсі (Parashchenko 2011, p. 119) [7].

Розроблена в Україні Концепція громадянської освіти, на думку фахівців, повинна сприяти поліпшенню ситуації. Згідно з цією концепцією, зміст громадянської освіти охоплює:

1) культурологічні знання, ядром яких в системі освіти для демократії є культура міжлюдських (міжгрупових і міжособистісних) відносин. Оволодіння культурним надбанням своєї нації відбувається водночас із вихованням доброзичливого і зацікавленого ставлення до культур інших народів, етнічних спільнот, які становлять культурне розмаїття регіону, України, Європи, міжнародного географічного регіону, світу;

2) одним із важливих чинників політичної і духовної консолідації українського полікультурного суспільства, формування української політичної нації є відродження української мови, вільне володіння всіма громадянами України українською мовою як державною, функціональна двомовність і багатомовність її громадян;

3) філософські та аксеологічні знання про громадянські, демократичні, загальнолюдські, національні цінності;

4) політичні знання щодо демократичних принципів функціонування політичної системи і влади та їх особливості в Україні; процедури та механізмів формування і функціонування державних структур, порядку реалізації їх повноважень, апеляцій до них; основи конституційного устрою в Україні, особливостей взаємодії органів державної влади і органів місцевого самоврядування та їх відповідальності перед громадянами;

5) правові знання щодо права та його ролі в суспільстві; Конституції, як основного закону; основ конституційного ладу країни; порядку формування, діяльності та взаємодії державних органів і органів місцевого самоврядування; знання щодо прав людини, механізмів їх захисту, обов'язків і відповідальності; національних та міжнародних нормативних актів, присвячених цій проблемі;

6) економічні знання щодо сутності ринкових відносин як елемента демократії; основних економічних принципів; фінансової системи, системи соціального забезпечення та соціального захисту; соціально-економічних аспектів екологічної проблеми, проблеми розвитку та екологічної безпеки;

7) соціально-психологічні знання щодо психологічної природи та сутності владно-підвладних відносин; мотивації соціальної поведінки особистості; психологічних особливостей інформаційного впливу на свідомість виборців; способів розв'язання конфліктних ситуацій; щодо ефективності форм комунікативної взаємодії [11].

Отже, громадянська освіта сьогодні – це вимога часу. Тому розвиток і вдосконалення її системи є актуальним завданням подальшої демократизації вітчизняної освіти.

Література:

1. Гончаренко С. У. Демократизація освіти / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 167–168.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

3. Жадько О. А. Роль громадянської освіти як вимога сучасності [Електронний ресурс] / О. А. Жадько // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. Вип. 22 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_ttmniv/2008_22/09.html

4. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.

5. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні / Всеукраїнське Педагогічне Товариство імені Григорія Ващенка. – К. : Школяр, 1997 – 149 с.

6. Панченко Л. М. Значення демократії в освіті і через освіту / Л. М. Панченко // Гілея. – 2012. – № 7. – С. 481–484.

7. Паращенко Л. І. Упровадження демократичного врядування в системі загальної середньої освіти України [Електронний ресурс] / Л. І. Паращенко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць ОРІДУ. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Arpdup/2011_2/2-5-18.pdf

8. Поліщук О. С. Історичні аспекти розвитку громадянськості особистості / О. С. Поліщук // Педагогічний пошук: науково-методичний вісник. – 2009. – № 4. – С. 65–67.

9. Поляк О. В. Демократизация освіти України: невизначеність поняття, концепцій і засобів / О. В. Поляк // Збірник наукових праць / редкол.: Є. М. Потапчук (голов. ред.) та ін. – Хмельницький : НАДПСУ, 1994. – № 61. – 2011. – С. 77–80.

10. Пікельна В. С. Управління школою / В. С. Пікельна. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1. – 112 с.

11. Проект Концепції громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.kr.ua/women.html/pgovuiindx.html>

12. Рябенко Є. М. Демократизация вищої освіти в дискурсі формування соціальної держави в Україні / Є. М. Рябенко // Гілея : науковий вісник : зб. наук. праць. – К. : ВІР УАН, 2010. – Вип. 35. – С. 148–155.

13. Шишов С. Мониторинг качества образования в школе / С. Шишов, В. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 320 с.

Literatura:

1. Honcharenko S. U. Demokratyzatsiya osvity / S. U. Honcharenko // Entsyklopediya osvity / APN Ukrayiny ; hol. red. V. H. Kremen. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S. 167–168.

2. Honcharenko S. U. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 s.

3. Zhad'ko O. A. Rol' hromadyans'koyi osvity yak vymoha suchasnosti [Elektronnyy resurs] / O. A. Zhad'ko // Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya : zb. nauk. pr. Vyp. 22 / Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_ttmniv/2008_22/09.html

4. Klepko S. F. Filosofiya osvity v yevropeys'komu konteksti / S. F. Klepko. – Poltava : POIPPO, 2006. – 328 s.

5. Kontseptual'ni zasady demokratyzatsiyi ta reformuvannya osvity v Ukrayini / Vseukrayins'ke Pedahohichne Tovarystvo im. Hryhoriya Vashchenka. – K. : Shkolyar, 1997. – 149 s.

6. Panchenko L. M. Znachennya demokratiyi v osviti i cherez osvitu / L. M. Panchenko // Hileya. – 2012. – # 7. – S. 481–484.

7. Parashchenko L. I. Uprovadzhennya demokratychnoho vryaduvannya v systemi zahal'noyi seredn'oyi osvity Ukrayiny [Elektronnyy resurs] / L. I. Parashchenko // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya : zb. nauk. prats' ORIDU. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apdup/2011_2/2-5-18.pdf

8. Polishchuk O. S. Istorychni aspekty rozvytku hromadyans'kosti osobystosti / O. S. Polishchuk // Pedahohichnyy poshuk : naukovy-metodychnyy visnyk. – 2009. – # 4. – S. 65–67.

9. Polyak O. V. Demokratyzatsiya osvity Ukrayiny: nevyraznist' ponyattya, kontseptsiyi i zasobiv / O. V. Polyak // Zbirnyk naukovykh prats' / redkol. : Ye. M. Potapchuk (holov. red.) ta in. – Khmel'nyts'kyu : NADPSU, 1994. – # 61. – 2011. – S. 77–80.

10. Pikel'na V. S. Upravlinnya shkoloyu / V. S. Pikel'na. – Kh. : Osнова, 2004. – Ch. 1. – 112 s.

11. Proekt Kontseptsiyi hromadyans'koyi osvity v Ukrayini [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://library.kr.ua/women.html/pgovuiindx.html>

12. Ryabenko Ye. M. Demokratyzatsiya vyshchoyi osvity v dyskursi formuvannya sotsial'noyi derzhavy v Ukrayini / Ye. M. Ryabenko // Hileya : naukovyy visnyk : zb. nauk. prats'. – K. : VIR UAN, 2010. – Vyp. 35. – S. 148–155.

13. Shyshov S. Monitorynh kachestva obrazovanyya v shkole / S. Shyshov, V. Kal'ney. – M. : Pedahohycheskoe obshchestvo Rossyy, 1999. – 320 s.

В годы независимости в Украине сложились благоприятные условия для внедрения системы гражданского образования. Безусловными приоритетами такой образовательной политики является не только демократизация образования, но и обеспечение ее качества. Демократизация осуществляется на основании таких доминант, как принцип человекоцентризма, равных возможностей, сотрудничества, разнообразия, открытости, самоорганизации и т.п. Способствовать углублению демократических основ функционирования образовательной сферы имеет разработанная в Украине Концепция гражданского образования.

Ключевые понятия: образование, гражданское образование, демократизация образования.

During the years of independence, Ukraine has created favorable conditions for the introduction of civic education. Absolute priority of this education policy is not only the democratization of education, but also to ensure its quality. Democratization is based on such landmarks as the principle lyudynotsentryzmu, equal opportunities, cooperation, diversity, openness, self and others. Promote democratic principles of functioning of the educational system of Ukraine has developed the concept of civic education.

Key words: education, civic education, democratization of education.